

"จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง": ประสบการณ์และมุมมองของแรงงานนอกระบบต่อการประกันสังคมในประเทศไทย

วิชา โกมินทร์, บวร ทรัพย์สิงห์, กนกพร ดีบุริ, บุญสม น้ำสมบูรณ์ และ Florian Juergens-Grant

วิบูลย์ศรี วงศ์เสงี่ยม ผู้ทำการผลิตที่บ้านในกรุงเทพมหานคร เครดิต: รูปภาพ Paula Bronstein/Getty Images/Images of Empowerment

ประเด็นสำคัญ

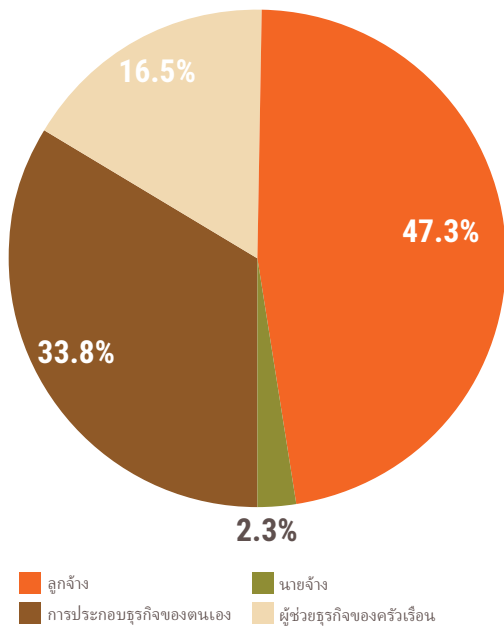
- 1 กองทุนประกันสังคมมาตรา 40 ของประเทศไทยกำหนดให้ผู้ประกอบอาชีพอิสระส่งเงินสมทบประกันสังคมได้โดยสมัครใจ เพื่อเข้าถึงเงินทดแทนการขาดรายได้กรณีประสบอันตราย การเจ็บป่วย หรือทุพพลภาพ เงินค่าทำศพ เงินบำเหน็จชราภาพ และเงินสงเคราะห์บุตรรายเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับการส่งเงินสมทบ
- 2 รายงานสรุปฉบับนี้อภิปรายถึงประสบการณ์ของผู้ประกอบอาชีพอิสระที่เป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 ผ่านการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับผู้ทำการผลิตที่บ้าน ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย และผู้ขับซักรถจักรยานยนต์รับจ้างในกรุงเทพมหานคร
- 3 ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่รายงานว่า เงินทดแทนขาดรายได้กรณีเจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บเป็นเหตุฉุกเฉินหลักในการเข้าประกันสังคมมาตรา 40 ซึ่งเป็นกรณีที่มีการใช้สิทธิมากที่สุด และผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ชัดถึงความสำคัญของสิทธิประโยชน์นี้ต่อผู้ประกอบอาชีพอิสระ การรับประกันความความมั่นคงด้านรายได้ในช่วงสูงวัยถูกมองว่าเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน
- 4 เหตุผลของการไม่ขึ้นทะเบียนประกันสังคมที่กล่าวถึงบ่อยที่สุดคือ การไม่สามารถจ่ายเงินสมทบและการรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการและสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่จำกัด อีกเหตุผลหนึ่งที่แรงงานไม่ส่งเงินประกันสังคมเพราะมองว่าสิทธิประโยชน์ต่างๆ ไม่เพียงพอ
- 5 ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า สิทธิประโยชน์ของกองทุนประกันสังคมมีความสำคัญแต่ไม่เพียงพอ
- 6 ผู้ให้สัมภาษณ์ชมเชยเกี่ยวกับช่องทางการขึ้นทะเบียนที่หลากหลายและสะดวกสบาย ผู้ให้สัมภาษณ์บางรายตั้งข้อสังเกตว่า ตนมีข้อมูลเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับประวัติการส่งเงินสมทบและวิธีการจัดการแก้ไขกรณีขาดส่งเงินสมทบ การเป็นสมาชิกองค์กรแรงงานช่วยในการส่งเงินสมทบต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่พอใจความยากลำบากในการขอรับสิทธิประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องเวลาและเอกสารที่จำเป็นที่ต้องใช้
- 6 แรงงานเสนอแนะว่า ควรพัฒนาระบบเพื่ออัปเดตข้อมูลเป็นประจำเกี่ยวกับประวัติการส่งเงินสมทบและสิทธิ เพิ่มความรวดเร็วและลดความซับซ้อนในการขอรับและเข้าถึงสิทธิประโยชน์ ควรปรับปรุงเรื่องความเพียงพอของสิทธิประโยชน์ และขยายสิทธิประโยชน์ครอบคลุมบุตรและกรณีเ็นเคราะห์บุตรให้กับสมาชิกกองทุนประกันสังคมทุกคน องค์กรแรงงานควรได้รับการส่งเสริมในการดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และกระบวนการต่างๆ และเพื่อช่วยแรงงานในการขึ้นทะเบียน

การประกอบอาชีพอิสระและงานนอกระบบในประเทศไทย

ตลาดแรงงานไทยมีงานนอกระบบในระดับสูงและมีการจ้างงานในรูปแบบที่เปราะบางในอัตราสูง ในบรรดาผู้ที่ทำงานและข้าราชการพลเรือนจำนวน 36.2 ล้านคน ร้อยละ 50 ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบ ร้อยละ 49 ทำงานในเศรษฐกิจในระบบ และร้อยละ 1 ทำงานในภาคครัวเรือน จากทุกภาคส่วนเศรษฐกิจ แรงงานส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 25) ภาคค้าส่งและค้าปลีก (ร้อยละ 17) และภาคการผลิต (ร้อยละ 17) (ILO และคณะ 2022a)

ผู้ประกอบการอิสระ (self-employed workers) คิดเป็นจำนวนกว่าครึ่ง (ประมาณร้อยละ 53) ของแรงงานทั้งหมดในประเทศไทย รูปที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการประกอบธุรกิจของตนเอง (own-account work) เป็นรูปแบบการประกอบอาชีพอิสระที่พบมากที่สุด ประกอบด้วยประมาณร้อยละ 34 ของการจ้างงานทั้งหมด รองลงมาคือผู้ช่วยธุรกิจของครัวเรือน (contributing family workers) (ร้อยละ 17) และนายจ้าง (ร้อยละ 2) แรงงานประมาณร้อยละ 47 เป็นลูกจ้าง

รูปที่ 1 สัดส่วนการจ้างงานทั้งหมด ตามสถานะการจ้างงานในประเทศไทย (2564)

ที่มา: ILOSTAT ค่าประมาณการจากแบบจำลอง อ้างอิงจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรปี 2564 และการจัดจำแนกสถานภาพการทำงานตามสากล ICSE-93

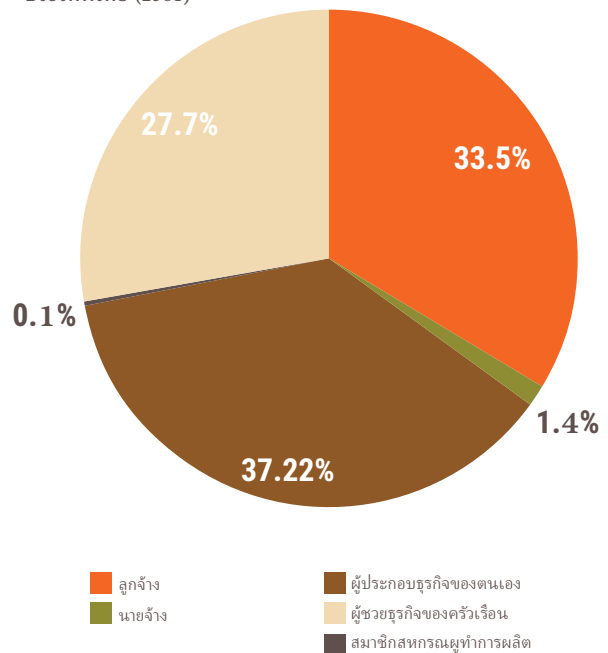
ผู้ประกอบการอิสระมีประมาณร้อยละ 66 ของประชากรที่ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบในประเทศไทยดังที่แสดงในรูปที่ 2 แรงงานนอกระบบประมาณร้อยละ 37 เป็นผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง (own-account workers) และร้อยละ 28 เป็นผู้ช่วยธุรกิจของครัวเรือน (contributing family workers) มากกว่า 1 ใน 3 ของผู้ที่ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบเป็นลูกจ้าง

โดยภาพรวม เกือบ 2 ใน 3 (ร้อยละ 65) ของแรงงานทั้งหมดได้รับการว่าจ้างงานในเศรษฐกิจนอกระบบในประเทศไทย โดยแรงงานสตรีมีอัตราการทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบสูงกว่าเล็กน้อย ประมาณร้อยละ 82 ของผู้ประกอบการอิสระทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบ

ในกลุ่มผู้ประกอบการอิสระพบช่องว่างระหว่างเพศในเศรษฐกิจนอกระบบที่ชัดเจนกว่า โดยร้อยละ 79 ของผู้ชายที่ประกอบอาชีพอิสระทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบ เทียบกับร้อยละ 86 ของผู้หญิง ในทางตรงกันข้าม ลูกจ้างประมาณร้อยละ 46 ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบ โดยมีลูกจ้างเพศชายที่ทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบมากกว่าลูกจ้างเพศหญิง

งานวิจัยนี้ทำในกรุงเทพมหานครระหว่างเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม 2566 โดยโฮมเน็ตประเทศไทย (HomeNet Thailand) และเครือข่ายผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing - WIEGO)

รูปที่ 2 สัดส่วนการจ้างงานนอกระบบ ตามสถานะการจ้างงานในประเทศไทย (2561)

ที่มา: ILOSTAT ค่าประมาณการจากแบบจำลอง อ้างอิงจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรปี 2561 และการจัดจำแนกสถานภาพการทำงานตามสากล ICSE-93

เห็นย่ำถึงผลกระทบเชิงลบต่อเนื่องต่อคนงานทำงานบ้าน ผู้ทำการผลิตที่บ้าน ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง และผู้ค้า หาบเร่แผงลอย ที่เกิดจากการระบาดใหญ่ของโควิด-19 และ วิกฤตค่าครองชีพ แรงงานรายงานว่า พวกเขายังพินตัวได้ไม่ เต็มที่จากผลกระทบทางเศรษฐกิจของโควิด-19 วิกฤตค่า ครองชีพที่เกิดขึ้นภายหลังการระบาดใหญ่ของโควิด-19 ทำให้พวกเขาไม่สามารถกลับมาสร้างและมีรายได้ที่มั่นคงได้ อีกครั้ง แรงงานมีความกังวลเป็นพิเศษเกี่ยวกับค่าอาหารในครัวเรือน ค่าใช้จ่าย ค่าเล่าเรียนเด็ก และค่าเดินทางที่เพิ่ม ขึ้น แรงงานต้องใช้วิธีต่างๆ ในการรับมือปัญหาเหล่านี้ วิธีหลักที่พวกเขาใช้คือการลดการบริโภคอาหารของตนเอง หรือในครัวเรือน แรงงานยืนยันว่า มีการใช้วิธีการลดสินทรัพย์ เช่น การใช้เงินออม การกู้ยืมเงินจากผู้ปล่อยกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ และการก่อกั้นเพิ่ม (Valdivia, Ogando and Tulaphan, 2024)

ระบบการคุ้มครองทางสังคม

ของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญของประเทศไทยกำหนดไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับ การคุ้มครองทางสังคมในแง่มุมต่างๆ และมีการกำหนดการ คุ้มครองทางสังคมในแผนการพัฒนาระดับชาติไว้อย่างชัดเจน ความมุ่งมั่นนั้นนำไปสู่การมีระบบหลักประกันสุขภาพ เกือบถ้วนหน้า และการดำเนินการโครงการคุ้มครองทาง สังคมที่หลากหลาย ทั้งแบบต้องส่งเงินสมทบและไม่ต้องส่ง เงินสมทบ ระบบการคุ้มครองทางสังคมของไทยยังได้ ประโยชน์เพิ่มเติมจากสถาบันสาธารณะที่วุฒิภาวะสูงและ ชีตสามารถที่สูงของหน่วยงานการคุ้มครองทางสังคมของรัฐ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งตลอดห่วงโซ่การดำเนินการ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีโครงการมากมายที่ดำเนินการ ภายใต้กระทรวงต่างๆ และมีความซับซ้อนเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายในการออกแบบและการดำเนินการ ทำให้ขาดความสอดคล้องและการบูรณาการ สิทธิประโยชน์ ที่ได้จากโครงการหลักที่ไม่ต้องส่งเงินสมทบบมีแนวโน้มว่าอยู่ในระดับปานกลาง

เช่น เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด บัตรสวัสดิการ แห่งรัฐ เบี้ยความพิการ และเบี้ยผู้สูงอายุ (ILO และคณะ 2022a)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าอย่างมากในการขยายการคุ้มครองทางสังคมในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ยังคงมีช่องว่างในการคุ้มครองอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเสี่ยงที่ผู้ใหญ่ วัยทำงานต้องเผชิญและความเสี่ยงในการทำงานและการจ้าง งาน อัตราการคุ้มครองการให้เงินทดแทนการขาดรายได้กรณี เจ็บป่วย การประกันการว่างงาน สวัสดิการการคลอดบุตร และ เงินอุดหนุนที่อยู่อาศัยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30-40 ของประชากร และกระจุกตัวมากในกลุ่มลูกจ้างภาครัฐและแรงงาน ในระบบ ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานมากกว่า 1 ใน 4 เล็กน้อย (ร้อยละ 27.3) ได้รับความคุ้มครองกรณีว่างงาน หมายความว่าเกือบ 3 ใน 4 ของกำลังแรงงานไม่ได้รับการคุ้มครองกรณีว่างงาน น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของผู้หญิงที่คลอดบุตรได้รับสิทธิประโยชน์กรณี คลอดบุตร ประมาณร้อยละ 41 ของคนวัยทำงานส่งเงินสมทบ เข้ากองทุนชราภาพ แต่คนกลุ่มนี้กระจุกอยู่ในเศรษฐกิจในระบบและกลุ่มผู้มีรายได้สูง หมายความว่า เกือบร้อยละ 60 ของ ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานไม่ได้ส่งเงินสมทบเข้ากองทุนชราภาพ (ILO et al. 2022a)

สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองจากประกันสังคม บัตร สวัสดิการแห่งรัฐเป็น โครงการการคุ้มครองทางสังคมที่ใหญ่ ที่สุดที่ครอบคลุมร้อยละ 22.1 ของประชากรวัยทำงาน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีการเปิดขึ้น ทะเบียนเป็น นระยะๆ เท่านั้น คนที่ตกสู่ความยากจนจึงถูก กีดกันอย่างเป็นระบบเนื่องจากสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ เป็นสิ่งที่แรงงานวัยทำงานในเศรษฐกิจนอกระบบที่ตกงาน และ/หรือยากจนเนื่องจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด- 19 ต้องประสบความท้าทายของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้แก่ การกำหนดเป้าหมายผิดพลาดอย่างมีนัยสำคัญและสิทธิประโยชน์ที่ได้รับต่ำ ผู้ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมใดๆ มีแนวโน้มที่จะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มที่มีการบริโภคระดับต่ำ และในกลุ่มแรงงานนอกระบบในภาคเกษตรกรรมและบริการ (ILO และคณะ 2022a)

ประกันสังคมสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระในประเทศไทย

โครงการประกันสังคมแบบต้องส่งเงินสมทบหลักของประเทศไทยที่ให้ความคุ้มครองเรื่องความเสี่ยงเกี่ยวกับการทำงานและความเสี่ยงในวงจรชีวิตคือ กองทุนประกันสังคมภายใต้พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัตินี้เริ่มบังคับใช้ในปี 2533 มีมาตรา 33 มาตรา 39 และมาตรา 40 ซึ่งให้การคุ้มครองลูกจ้างภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ ลูกจ้างที่เคยทำงานภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ และผู้ประกอบการอิสระตามลำดับ

- **มาตรา 33** เป็นการประกันตนภาคบังคับสำหรับลูกจ้างภาคเอกชนทุกคน โดยกฎหมายมีการกำหนดข้อยกเว้นไว้บางประการ¹
- **มาตรา 39** เป็นการประกันตนภาคสมัครใจและออกแบบมาสำหรับอดีตลูกจ้างที่เคยได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรา 33
- **มาตรา 40** เป็นการประกันตนภาคสมัครใจและออกแบบมาสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระและแรงงานนอกระบบ

มาตรา 33 และมาตรา 39 ให้สิทธิประโยชน์ที่ครอบคลุมกว่ามาตรา 40 สำหรับผู้ประกอบการอิสระ ความแตกต่างที่สำคัญ 2 ประการคือ มาตรา 40 ไม่ให้ความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลหรือไม่สามารถเข้าถึงเงินบำนาญชราภาพที่แน่นอนรายเดือนได้

สิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลพื้นฐานและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นสิทธิประโยชน์ถ้วนหน้าสำหรับพลเมืองไทย ในปี 2562 ประชาชนร้อยละ 99.9 ได้รับการคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลจากอย่างน้อยหนึ่งโครงการ โครงการคุ้มครองทางสังคมสำหรับลูกจ้างภาครัฐแบบต้องจ่ายเงินสมทบให้ความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาลสำหรับข้าราชการ ลูกจ้างภาคเอกชนในเศรษฐกิจในระบบ และผู้ที่เคยเป็นลูกจ้างมาก่อน สำหรับผู้ที่ไม่มีความคุ้มครองดังกล่าว คนส่วนใหญ่ประมาณ 47.5 ล้านคนมีการขึ้นทะเบียนเข้าโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ (ILO และคณะ 2022a)

ในทำนองเดียวกัน พลเมืองไทยทุกคนที่ไม่ได้รับเงินบำนาญข้าราชการมีสิทธิได้รับเงินบำนาญทางสังคมที่มาจากภาษี (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ) ซึ่งจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุระหว่าง 600 ถึง 1,000 บาทต่อเดือน ขึ้นอยู่กับอายุผู้รับ ผู้สูงอายุสามารถรับทั้งเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเงินบำนาญจากกองทุนประกันสังคม กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) หรือแหล่งอื่นๆ จำนวนเงินสิทธิประโยชน์นี้ต่ำกว่าเส้นความยากจนระดับชาติของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ (2,763 บาทต่อเดือนในปี 2562) และเส้นความยากจนสากล (5.50 เหรียญสหรัฐต่อวัน หรือ 2,046 บาทต่อเดือน) ถือว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่เงินสิทธิประโยชน์ต่ำที่สุดในโลกเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (GDP per capita) อยู่ที่เพียงร้อยละ 3 การไม่ปรับสิทธิประโยชน์ตามดัชนีเงินเฟ้อ (benefit indexation) หมายความว่ามูลค่าของสิทธิประโยชน์ดังกล่าวลดลงอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่ปี 2554 (ILO และคณะ 2022b) เนื่องจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ได้รับต่ำ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานจะได้รับสิทธิในการรับเงินบำนาญเพื่อความมั่นคงด้านรายได้ที่เพียงพอเมื่อสูงวัย ระบบประกันสังคมของประเทศไทยยังรวมถึงโครงการสมทบเงินที่กำหนดไว้ (defined-contribution scheme) ที่เรียกว่า กองทุนการออมแห่งชาติสำหรับผู้ที่ยังไม่มีสิทธิประโยชน์เงินบำนาญที่รัฐบาลร่วมสมทบ (ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากเงินบำนาญข้าราชการ เงินบำนาญครูเอกชน หรือเงินบำนาญชราภาพของกองทุนประกันสังคมมาตรา 33 มาตรา 39 มาตรา 40(2) หรือมาตรา 40(3)) (NSF, 2017) เนื่องจากผู้ประกันตนมาตรา 40(1) ไม่ได้รับเงินสมทบจากรัฐบาล พวกเขาจึงมีสิทธิขึ้นทะเบียนกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ภาคสมัครใจเพื่อรับเงินบำนาญหรือเงินบำนาญ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ทำหน้าที่เป็นโครงการออมทรัพย์ส่วนบุคคลเป็นหลัก และแตกต่างจากโครงการประกันสังคมที่ไม่มีการรวมความเสี่ยงหรือมีอย่างจำกัด

ภายใต้มาตรา 40 ผู้ประกอบอาชีพอิสระสามารถเลือกได้ 3 ทางเลือก แต่แต่ละทางเลือกมีข้อกำหนดเงินสมทบและสิทธิประโยชน์ที่แตกต่างกัน (ดูตารางที่ 1)

¹ กฎหมายกำหนดให้ลูกจ้างทุกคนที่ไม่ได้รับการจ้างโดยรัฐบาลไทย รัฐวิสาหกิจ และองค์กรระหว่างประเทศต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนมาตรา 33 มีข้อยกเว้นเพิ่มเติมบางประการ แรงงานชั่วคราว/ตามฤดูกาล เกษตรกรรมตามฤดูกาล การจ้างงานในครัวเรือนที่ไม่ใช่ธุรกิจ หรือลูกจ้างของคู่ค้าทางเร่ร่อนก็ได้รับการยกเว้นเช่นกัน

ตารางที่ 1 ภาพรวมระบบประกันสังคมไทย

	มาตรา 33 / กองทุนเงินทดแทน	มาตรา 39	มาตรา 40(1) / กอช.	มาตรา 40(2)	มาตรา 40(3)
จำนวนผู้ประกันตน	11,686,393 (2019)	1,648,118 (2019)	ขึ้นทะเบียนกองทุนประกันสังคมมาตรา 40: 10,890,783 (ม.ค. 2566) ผู้ที่ยังคงส่งเงินสมทบรายเดือนเข้ากองทุนประกันสังคมมาตรา 40 ทั้งหมด: ประมาณ 1.7 ล้าน (ม.ค. 2566) ²		
			มาตรา 40: 57,812 (2020) ³ กอช: 2,335,085 (2019) ⁴	3,006,7404 (2020)	420,2424 (2020)
เงินสมทบรายเดือน	ลูกจ้าง: ร้อยละ 5 ของเงินเดือน นายจ้าง: 5 รัฐบาล: ร้อยละ 2.75 (สูงสุด 15,000 บาท) เงินสมทบนายจ้างในกองทุนเงินทดแทน: ร้อยละ 0.2-1 ขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงของกิจกรรม	ผู้ประกันตน: ร้อยละ 9 ของเงินเดือน รัฐบาล: ร้อยละ 2.5 (สูงสุด 150,000 บาท)	ผู้ประกันตน: 70 บาท รัฐบาล: 30 บาท (+ เงินสมทบภาคสมัครใจเข้า กอช.)	ผู้ประกันตน: 100 บาท รัฐบาล: 50 บาท	ผู้ประกันตน: 300 บาท รัฐบาล: 150 บาท
สุขภาพ	คุ้มครอง	คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง
สงเคราะห์บุตร	เงินสงเคราะห์บุตรเดือนละ 600 บาท	เงินสงเคราะห์บุตรเดือนละ 600 บาท	ไม่คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง	เงินสงเคราะห์บุตรเดือนละ 200 บาท
สิทธิประโยชน์ระหว่างทำงาน	คลอดบุตร เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย ประกันกรณีทุพพลภาพ ประกันกรณีว่างงาน การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน สิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท	คลอดบุตร เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย ประกันกรณีทุพพลภาพ สิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท	เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย ประกันกรณีทุพพลภาพ สิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท	เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย ประกันกรณีทุพพลภาพ สิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท	เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีเจ็บป่วย ประกันกรณีทุพพลภาพ สิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท
ชราภาพ	เงินบำเหน็จ เงินบำนาญ ⁵	เงินบำเหน็จ เงินบำนาญ	เฉพาะเงินบำเหน็จภาคสมัครใจหรือเงินบำนาญจาก กอช. ⁶	เงินบำเหน็จ	เงินบำเหน็จ

ที่มา: ILO, UNICEF, IOM และ UN Women 2022a

มาตรา 40(1) เป็นทางเลือกที่จ่ายเงินสมทบต่ำที่สุดที่เดือนละ 70 และให้สิทธิประโยชน์กรณีเจ็บป่วย ทุพพลภาพ และสิทธิประโยชน์ให้แก่ทายาท **มาตรา 40(2)** ต้องจ่ายเงินสมทบเดือนละ 100 บาท และให้เงินบำนาญชราภาพเพิ่มเติมจากสิทธิประโยชน์ในมาตรา 40(1) ผู้ประกอบอาชีพอิสระที่จ่ายเงินสมทบ 300 บาทต่อเดือนตาม**มาตรา 40(3)** จะได้รับเงินสงเคราะห์บุตรเพิ่มเติมจำนวน 200 บาทต่อเดือน

สำหรับทุกทางเลือกภายใต้มาตรา 40 รัฐบาลจะจ่ายเงินสมทบตามจำนวนที่กำหนด ซึ่งจะเพิ่มขึ้นตามเงินสมทบของผู้ประกันตน ผู้ประกันตนที่จ่ายเงินสมทบ 70 บาทต่อเดือนตาม**มาตรา 40(1)** รัฐบาลจะช่วยสมทบเดือนละ 30 บาท

ผู้ประกันตน**มาตรา 40(2)** ที่จ่ายเงินสมทบ 100 บาท รัฐบาลจะช่วยสมทบ 50 บาท และผู้ประกันตนที่จ่ายเงินสมทบ 300 บาท (**มาตรา 40(3)**) รัฐบาลจะช่วยสมทบ 150 บาทต่อเดือน (**ตารางที่ 2**)

โดยทั่วไป มีความไม่เสมอภาคอย่างมากในการกระจายเงินสนับสนุนของรัฐบาลไปสู่โครงการต่างๆ ที่ต้องจ่ายเงินสมทบของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น เงินสมทบของรัฐบาลที่ให้กับสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) มากกว่าสมาชิกกองทุนประกันสังคม**มาตรา 33** และ **มาตรา 39** ถึง 4 เท่า และมากกว่าสมาชิกกองทุนประกันสังคม**มาตรา 40** ถึง 78 เท่า (ILO และคณะ 2022a)

² สำนักงานประกันสังคมเป็นผู้ให้ข้อมูลผู้ที่ยังคงส่งเงินสมทบรายเดือน

³ ตัวเลขปี 2563 ของประกันสังคม**มาตรา 40** ที่เฉพาะเจาะจงไม่ได้รวมความคุ้มครองที่เพิ่มขึ้นอย่างมากจากเงินเยียวยาโควิด-19 ที่ให้ผู้ประกันตนในปี 2564

⁴ สมาชิกกอช. ประกอบด้วยผู้ที่ยังคงส่งเงินออมและไม่ได้ส่งเงินออมแล้ว สมาชิกกอช. อาจเป็นหรือไม่เป็นผู้ประกันตน**มาตรา 40**

⁵ แรงงานต้องทำงานหรือจ่ายเงินสมทบนานกว่าระยะเวลาที่กำหนดจึงจะได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าว การรับสิทธิประโยชน์เงินบำนาญทุกกรณีเป็นเช่นนี้

⁶ สามารถสมัครสมาชิกกอช. แยกจากกองทุนประกันสังคม

สิทธิประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40

มาตรา 40 กำหนดให้สิทธิประโยชน์สูงสุดถึง 5 กรณี ขึ้นอยู่กับระดับเงินสมทบ ได้แก่ (1) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย

- (2) เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีทุพพลภาพ
- (3) เงินสงเคราะห์กรณีเสียชีวิต และเงินค่าทำศพ
- (4) สิทธิประโยชน์กรณีชราภาพ (5) เงินสงเคราะห์บุตรรายเดือน

ตารางที่ 2 สิทธิประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40

สิทธิประโยชน์	เงื่อนไขการรับสิทธิ	มาตรา 40(1) (70 บาท/เดือน)	มาตรา 40(2) (100 บาท/เดือน)	มาตรา 40(3) (300 บาท/เดือน)
1. เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย				
รักษาตัวในโรงพยาบาลตั้งแต่ 1 วันขึ้นไป	จ่ายเงินสมทบแล้ว 3 ใน 4 เดือนก่อนเดือนที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย	วันละ 300 บาท	วันละ 300 บาท	วันละ 300 บาท
ไม่นอนโรงพยาบาล แต่มีใบรับรองแพทย์ให้หยุดงานตั้งแต่ 3 วันขึ้นไป		วันละ 200 บาท	วันละ 200 บาท	วันละ 200 บาท
ภายใน 1 ปี และไม่นอนโรงพยาบาลหรือไม่เป็นผู้ป่วยนอก		ไม่เกิน 30 วันต่อปี	ไม่เกิน 30 วันต่อปี	ไม่เกิน 30 วันต่อปี
รับการรักษาในฐานะผู้ป่วยนอก		ครั้งละ 50 บาท	ครั้งละ 50 บาท	ครั้งละ 50 บาท
2. เงินทดแทนการขาดรายได้กรณีทุพพลภาพ				
เงินทดแทนรายเดือน	จ่ายเงินสมทบแล้ว 6 ใน 10 เดือนก่อนทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับเดือนละ 500 บาท	500-1,000 บาท	500-1,000 บาท	500-1,000 บาท
ระยะเวลาในการรับสิทธิประโยชน์	จ่ายเงินสมทบแล้ว 12 ใน 20 เดือนก่อนทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับเดือนละ 650 บาท	15 ปี	15 ปี	ตลอดชีวิต
หากเสียชีวิตขณะได้รับเงินทดแทนจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าทำศพ	จ่ายเงินสมทบแล้ว 24 ใน 40 เดือนก่อนทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับเดือนละ 800 บาท จ่ายเงินสมทบแล้ว 36 ใน 60 เดือนก่อนทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับเดือนละ 1,000 บาท	25,000 บาท	25,000 บาท	50,000 บาท
3. เงินสงเคราะห์กรณีเสียชีวิตและเงินค่าทำศพ				
เงินค่าทำศพ	จ่ายเงินสมทบแล้ว 6 ใน 12 เดือนก่อนเสียชีวิต	25,000 บาท	25,000 บาท	50,000 บาท
หากจ่ายเงินสมทบ 60 เดือนก่อนเสียชีวิตจะได้รับเงินสงเคราะห์กรณีเสียชีวิต	ยกเว้นกรณีประสบอันตราย หากจ่ายเงินสมทบน้อยกว่า 6 ใน 12 เดือน แต่จ่าย 1 ใน 6 เดือนก่อนเดือนที่เสียชีวิต	8,000 บาท	8,000 บาท	ไม่คุ้มครอง
4. สิทธิประโยชน์กรณีชราภาพ				
เงินบำเหน็จชราภาพตามจำนวนเดือนที่จ่ายเงินสมทบ (พร้อมดอกเบี้ย)	60 ปี	ไม่คุ้มครอง	50 บาท	50 บาท
จ่ายเงินสมทบตั้งแต่ 180 เดือนขึ้นไป		ไม่คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง	10,000 บาท
เลือกออมเพิ่มได้ไม่เกินเดือนละ 1,000 บาท		ไม่คุ้มครอง	เลือกออมเพิ่มได้ 1,000 บาท	เลือกออมเพิ่มได้ 1,000 บาท
5. เงินสงเคราะห์บุตรรายเดือน				
เงินสงเคราะห์บุตรรายเดือน ตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี สูงสุดคราวละ 2 คน	จ่ายเงินสมทบแล้ว 24 ใน 36 เดือน และขณะรับเงินสงเคราะห์บุตร ต้องจ่ายเงินสมทบทุกเดือน	ไม่คุ้มครอง	ไม่คุ้มครอง	บุตรคนละ 200 บาท

ที่มา: ILO, UNICEF, IOM และ UN Women 2022a

ความคุ้มครองผู้ประกอบการอาชีพอิสระภายใต้ประกันสังคมมาตรา 40

แม้จะมีกองทุนประกันสังคมมาตั้งแต่ปี 2533 และมีการเริ่มใช้เงินอุดหนุนเพื่อสมทบในปี 2554 แต่ความคุ้มครองสำหรับผู้ประกันตนมาตรา 40 มาตรา 33 และ มาตรา 39 ยังคงอยู่ในระดับต่ำโดยรวมแล้ว ผู้ประกอบอิสระเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96) ในประเทศไทยยังคงไม่มีประกันสังคม (ILO และคณะ 2022a) ผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีประกันสังคมจำนวน 19.3 ล้านคน คิดเป็นประมาณ 3 ใน 4 ของจำนวนแรงงานที่ไม่มีประกันสังคมทั้งหมด 25.8 ล้านคน

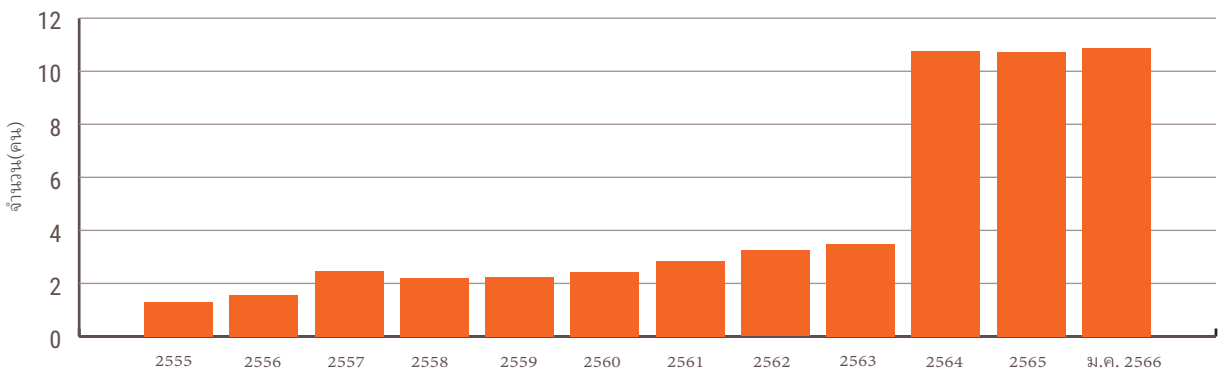
รูปแบบการประกอบอาชีพอิสระที่พบบ่อยที่สุดและเป็นผู้ประกอบการอิสระที่ไม่มีประกันสังคมมากที่สุดคือการประกอบธุรกิจของตนเอง ในประเทศไทยมีผู้ประกอบการธุรกิจของตนเอง 12.2 ล้านคน และร้อยละ 96 ไม่มีประกันสังคม ประมาณร้อยละ 97 ของผู้ช่วยธุรกิจของครัวเรือนจำนวน 6.9 ล้านคนในประเทศไทยไม่มีประกันสังคม จากลูกจ้าง 16.1 ล้านคน ร้อยละ 40 ยังคงไม่มีประกันสังคม (แม้มีความคุ้มครองทางกฎหมาย) (ILO และคณะ 2022a) การขึ้นทะเบียนประกันสังคมมาตรา 40 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากประมาณ 1.3 ล้านคนในปี 2555 เป็นประมาณ 3.5 ล้านคนในปี 2563 ผลจากการให้เงินเยียวยาโควิด-19 จำนวน 5,000 บาทแก่ผู้ประกันตนมาตรา 40 ทุกคน พร้อมการลดเงินสมทบรายเดือนลงร้อยละ 60

ทำให้จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนประกันตนเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 10.6 ล้านคนในปี 2563 (รูปที่ 3) (SSO, 2022) ในจำนวนดังกล่าว 2.76 ล้านคนเลือกเข้ามาตรา 40(1) 7.03 ล้านคนเลือกเข้ามาตรา 40(2) และ 1.08 ล้านคนเลือกเข้ามาตรา 40(3).⁷

อย่างไรก็ตาม จำนวนผู้ประกันตนที่ขึ้นทะเบียนที่เพิ่มขึ้นอาจไม่ทำให้เกิดการขยายการคุ้มครองทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ประกันตนใหม่จำนวนมากขึ้นทะเบียนเพื่อรับเงินเยียวยาโควิด-19 เป็นหลักและไม่ได้ส่งเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ จากการวิเคราะห์ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ในช่วง 3 เดือนแรกของปี 2566 มีผู้ประกันตนเพียงประมาณ 1.7 ล้านคนที่ส่งเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ขึ้นทะเบียนจำนวน 10.8 ล้านคน.⁸ ซึ่งให้เห็นว่าผู้ประกันตนมากกว่าร้อยละ 15 เพียงเล็กน้อยที่ยังคงส่งเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นสัดส่วนร้อยละที่ต่ำกว่าปี 2563 ที่ผู้ประกันตนประมาณร้อยละ 33 ส่งเงินสมทบอย่างสม่ำเสมอ (1,071,996 จาก 3,224,579 คน)(ILO และคณะ 2022a)

ข้อมูลในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และความคุ้มครองสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระทั้งหมดมีอย่างจำกัด อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2562 โดย ILO และคณะ (2022a) แสดงให้เห็นว่า แรงงานที่รายได้ต่ำมีโอกาสน้อยกว่ามากในการเป็นผู้ประกันตน

รูปที่ 3 จำนวนผู้ขึ้นทะเบียนประกันสังคมมาตรา 40 (พ.ศ. 2555 – 2566 (ล้าน))

ที่มา: สำนักงานประกันสังคม (สปส.) 2565

⁷ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับตัวแทนสำนักงานประกันสังคม (สปส.)

⁸ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับตัวแทนขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

เมื่อเทียบกับแรงงานที่มีรายได้สูงกว่า โดยเฉพาะในกลุ่ม ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองที่อายุน้อยที่สุดเท่าที่ 18-64 ปีใน กลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุดเท่าที่ 18-64 ปีที่ได้รับการคุ้มครองจาก ประกันสังคม เมื่อเทียบกับร้อยละ 20.1 ของผู้ประกอบ ธุรกิจของตนเองในกลุ่มที่มีรายได้มากที่สุด

แม้รายได้กับความคุ้มครองประกันสังคมมีความสัมพันธ์ ในลักษณะนี้ แต่การวิเคราะห์เพิ่มเติมชี้ให้เห็นว่า ความ สามารถในการส่งเงินสมทบอาจไม่ใช่อุปสรรคสำคัญในการ เข้าถึงของคนส่วนใหญ่ (ILO และคณะ 2022b) จากข้อมูล ของการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (2561) พบว่า โดยเฉลี่ยเงินจากรายได้ต่อเดือนที่ครัวเรือนใน ประเทศไทยยอมได้คือเดือนละ 6,261 บาท เทียบเท่ากับ 2,258 บาทต่อเดือนต่อผู้ใหญ่หนึ่งคนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป จากการประเมินนี้ ร้อยละ 67.3 ของประชากรวัยทำงานที่ ไม่มีสิทธิประโยชน์ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือสิทธิ ประโยชน์จากประกันสังคมมาตรา 33 และมาตรา 39 สามารถส่งเงินสมทบรายเดือนจำนวน 70 บาทได้ตามที่ ประกันสังคมมาตรา 40 กำหนด ชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยอื่นที่ นอกเหนือจากการไม่สามารถจ่ายเงินสมทบได้ที่ส่งผลต่อ การตัดสินใจของแรงงานในการไม่ขึ้นทะเบียนประกัน สังคม การศึกษาของ ILO และคณะ (2022b) กล่าวว่า ปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อการขึ้นทะเบียนคือ มุมมองว่า คุณค่าที่ได้จากการเข้าร่วมไม่คุ้มกับใช้จ่ายในการขึ้น ทะเบียน ซึ่งอาจเป็นเพราะการขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์ การขาดความไว้วางใจในระบบ และการพิจารณา ว่าสิทธิประโยชน์สอดคล้องกับความต้องการและสิ่งที่ผู้ ที่ขึ้นทะเบียนให้ความสำคัญหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีข้อ บังคับประการว่าประสิทธิภาพการบริหารของสำนักงาน ประกันสังคม (สปส.) อาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ ตัดสินใจของแรงงานบางคนในการเข้า ร่วม (ILO และ คณะ 2022a) หลักฐานบางประการชี้ให้เห็นว่าภาระการ ในขึ้น ทะเบียนประกันสังคมที่ต้องดำเนินการตามขั้นตอน ที่ซับซ้อนและใช้ เวลานานอาจเป็นความท้าทายในการ เข้าถึง สิทธิประโยชน์ โดยเฉพาะสำหรับแรงงานข้ามชาติ (ILO และคณะ 2022b)

ประสบการณ์และมุมมองของผู้ประกอบ อาชีพอิสระที่มีประกันสังคม

เนื้อหาในส่วนนี้พิจารณาถึงประสบการณ์ของผู้ประกอบ อาชีพอิสระที่เป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 โดยอิงการ สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ที่ดำเนินการในเดือน มกราคม 2566 ในกรุงเทพมหานคร โดยนักวิจัยจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับ WIEGO การวิจัยนี้ ประกอบด้วยผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก 16 คน และการ สนทนากลุ่ม 6 กลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วม 67 คน ผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยแรงงานเพศหญิง 46 คน และแรงงานเพศ ชาย 21 คนจาก 3 กลุ่มอาชีพที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผู้ทำการ ผลิตที่บ้าน (ผู้ประกอบอาชีพอิสระและผู้รับเหมาช่วง) ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย และผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง ใน กลุ่มผู้ทำการผลิตที่บ้าน ผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทั้งหมด (23 คนจาก 24 คน) เป็นผู้หญิง เช่นเดียวกับผู้ค้าหาบเร่ แผงลอยส่วนใหญ่ (18 คนจาก 22 คน) อย่างไรก็ตามผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนใหญ่เป็นผู้ ชาย (17 คนจาก 21 คน) ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ ประกันตนมาตรา 40 ประกอบด้วยแรงงานที่ส่งเงินสมทบ อย่างต่อเนื่องและที่ไม่ได้ส่งเงินสมทบเกิน 3 เดือน มีการ สัมภาษณ์แรงงานบางคนที่ไม่เคยมีประกันสังคมเลย อายุ เฉลี่ยของแรงงานที่ถูกสัมภาษณ์คือ 55 ปี อายุเฉลี่ยของผู้ ทำการผลิตที่บ้านอยู่ที่ 58 ปี ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย 54 ปี และผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง 54 ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว

⁹ โครงการประกันสังคมที่อยู่ในข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในรายงานฉบับนี้คือ สิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลของรัฐและรัฐวิสาหกิจ สิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลของกองทุนประกันสังคม สิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลอื่นๆ ของนายจ้าง และสิทธิประโยชน์กองทุนประกันสังคม มาตรา 40

กลุ่มอาชีพที่อยู่ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ทำการผลิตที่บ้าน

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรปี 2560 พบว่า ประเทศไทยมีผู้ทำการผลิตที่บ้านประมาณ 3,669,726 คน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56) เป็นแรงงานสตรี และมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54) อยู่ในเขตเมือง ในขณะที่ผู้ทำการผลิตที่บ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56) เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ร้อยละ 11 เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 11 เป็นนายจ้าง และร้อยละ 22 ทำงานช่วยธุรกิจของครัวเรือน (Poonsab, Vanek และ Carré, 2019) เนื่องจากงานของผู้ทำการผลิตที่บ้านมีห่วงโซ่อุปทานที่ยาวและซับซ้อน จึงมักเป็นเรื่องยากที่จะระบุตัวนายจ้างและให้นายจ้างมีหน้าที่ความรับผิดชอบ

ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอย

การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรปี 2560 ประมาณการว่า มีผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยจำนวน 805,008 คนในประเทศไทย โดยมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54) ทำงานในเขตเมือง ร้อยละ 56 ของผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยเป็นผู้หญิง ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) ในกรุงเทพมหานครเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ โดยร้อยละ 22 ทำงานช่วยธุรกิจของครัวเรือน (Poonsab, Vanek and Carré, 2019) ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยส่วนใหญ่ที่อยู่ในงานวิจัยนี้ทำอาชีพนี้มาตั้งแต่เด็ก และสมาชิกในครอบครัวของพวกเขาส่วนใหญ่ก็ทำงานในภาคส่วนนี้ด้วย ตั้งแต่ปี 2559 เจ้าหน้าที่ระดับชาติและระดับเทศบาลหลายแห่งได้สั่งห้ามผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยไม่ให้ขายสินค้าริมถนน ส่งผลให้ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยจำนวนมากต้องย้ายออกจากริมถนน ซึ่งมักส่งผลให้รายได้ลดลง ในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยถูกสั่งให้หยุดขายโดยสิ้นเชิง ในช่วงการทำวิจัยในเดือนมกราคม 2566 ผู้ค้าหีบเร่งแฝงลอยต้องเผชิญกับการโดนกรุงเทพมหานครไล่ที่ และถูกจำกัดให้ขายได้ในพื้นที่ค้าขายชั่วคราวที่ได้รับอนุญาตเพียงไม่กี่แห่ง

ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง

ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง (ร้อยละ 58) แม้จะมีผู้ขับขีรถจำนวนมากได้รับการว่าจ้าง (ร้อยละ 42) ผู้ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ทุกคนเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ในปี 2560 ผู้ขับขีรถในประเทศไทยมีประมาณ 307,304 คน โดยร้อยละ 95 เป็นผู้ชาย (Poonsab, Vanek and Carré, 2019) ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างต้องปฏิบัติตามกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พระราชบัญญัติจราจรทางบก พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ ตลอดจนต้องปฏิบัติตามประกาศของกรุงเทพมหานครที่กำหนดสถานที่ตั้งวินมอเตอร์ไซค์และหลักเกณฑ์การออกหนังสือรับรองการใช้รถจักรยานยนต์สาธารณะ

การรับรู้ถึงสิทธิประโยชน์และแรงจูงใจในการขึ้นทะเบียนประกันสังคมมาตรา 40

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่รายงานว่า เงินชดเชยจากการขาดรายได้กรณีป่วยหรือได้รับบาดเจ็บเป็นแรงจูงใจหลักในการเข้าร่วมประกันสังคมมาตรา 40 ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำว่าการรักษาและการฟื้นฟูจากการเจ็บป่วยหรือการบาดเจ็บต้องใช้เวลาและวันที่ไม่มีงานคือวันที่ไม่มีรายได้ การสูญเสียรายได้ อย่างนับพลันไม่เพียงแต่อาจทำให้พวกเขาเท่านั้นที่เกิดภาวะขาดสน

แต่รวมถึงผู้อยู่ในความอุปการะของพวกเขาด้วย ด้วยอายุเฉลี่ย 55 ปี ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนมากมีความรับผิดชอบทางการเงินและการดูแลทั้งพ่อแม่ และลูกผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างเพศหญิงรายหนึ่ง สะท้อนถึงความสำคัญของความคุ้มครองของประกันสังคมกรณีสูญเสียรายได้ และกล่าวด้วยความโล่งใจว่า “หากเกิดอะไรขึ้น ลูกของ ฉันจะได้ไม่ลำบาก” ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างตระหนักดีว่า การทำงานของตนมีความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บสูง

และส่งผลให้สูญเสียความสามารถในการสร้างรายได้เป็นเวลานานหรือเป็นการถาวร ดังนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเห็นคุณค่าของความช่วยเหลือระยะสั้นในช่วงที่ได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วย ตลอดจนสิทธิประโยชน์ระยะยาวกรณีทุพพลภาพ

ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างมีความเสี่ยงที่จะประสบอุบัติเหตุบนท้องถนน การฟื้นฟูใช้เวลา 15-30 วัน สิทธิประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40 กรณีทดแทนการขาดรายได้เนื่องจากการเจ็บป่วย ประสบอันตราย และทุพพลภาพช่วยเราได้มาก (ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างเพศหญิง)

การประกันความมั่นคงด้านรายได้ตอนสูงวัยก็มีความสำคัญเช่นกันสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระที่เข้าประกันสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำถึงความสำคัญในส่วนเงินบำนาญชราภาพของประกันสังคม ซึ่งสะท้อนถึงประเด็นหลักที่แรงงานกังวลเกี่ยวกับความสามารถในการหารายได้ หากพวกเขาสูญเสียความสามารถในการทำงานไป พวกเขากลัวถึงความคาดหวังว่า การส่งเงินสมทบจะรับประกันความมั่นคงทางการเงินของพวกเขาและรับประกันว่าจะ "ได้รับการคุ้มครอง" (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอย) ตอนสูงวัย ด้วยอายุเฉลี่ย 55 ปี จึงไม่น่าแปลกใจที่แรงงานนอกระบบที่ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญกับโอกาสที่จะมีรายได้ที่แน่นอนเมื่ออายุมากขึ้น

สิทธิประโยชน์ที่สำคัญคือเงินบำนาญชราภาพ ถ้าผมมีเงินบำนาญนี้ ผมก็จะยังมีเงินใช้ แม้จะอายุมากเกินกว่ามีแรงทำงานแล้วก็ตาม เงินบำนาญถือเป็นหนึ่งในสิทธิประโยชน์ที่สำคัญที่สุดสำหรับแรงงานนอกระบบอย่างพวกเรา (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยเพศชาย)

โดยทั่วไป แรงงานที่ให้สัมภาษณ์มองว่า การมีเข้าประกันสังคมเป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงทางการเงินที่มาจากการประกอบอาชีพอิสระที่มีความผันผวน ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยกล่าวว่า เพื่อนของเธอที่ประกอบอาชีพอิสระ "ต้องการความยั่งยืนและความมั่นคง" และหากมี "ช่องทางไหนที่ทำให้พวกเขารู้สึกว่ามันคงกว่านี้ พวกเขา ก็จะสมัคร"

สมาชิกกองทุนประกันสังคมจำนวนมากขึ้นทะเบียนในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งเป็นผลจากการให้เงินเยียวยาฉุกเฉินจำนวน 5,000 บาทในช่วงเวลานั้น ผู้ที่เข้าร่วมเพื่อรับเงินช่วยเหลือโควิด-19 จำนวน 5,000 บาทบางคนไม่เข้าใจในโครงการประกันสังคมอย่างถ่องแท้ ตัวอย่างเช่น ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยรายหนึ่งยอมรับว่า เมื่อเธอและพ่อแม่ขึ้นทะเบียนประกันสังคมเพื่อรับเงินเยียวยา เธอไม่ค่อยรู้มากนักเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์การเป็นประกันตน

ฉันยอมรับว่าเงินเยียวยา 5,000 บาทจากรัฐบาลที่ให้ช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กับผู้ประกันตนทุกคน ทำให้ฉันตัดสินใจสมัครเข้าประกันสังคมมาตรา 40 (ผู้ทำการผลิตที่บ้านเพศหญิง)

เงินเยียวยาโควิด-19 มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้แรงงานขึ้นทะเบียนประกันสังคม แต่ไม่ใช่ผู้ประกันตนใหม่ทุกคนที่ยังส่งเงินสมทบอยู่ ผู้ให้สัมภาษณ์บางรายระบุชัดว่า ตอนสมัครพวกเขา "ไม่ได้สนใจประกันสังคม" (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอย) และหยุดส่งเงินสมทบหลังได้รับเงินเยียวยาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับสถิติของสำนักงานประกันสังคม (สปส.) ที่แสดงให้เห็นว่า มีเพียงประมาณร้อยละ 15 ของคนจำนวน 10.8 ล้านคนที่เข้าประกันสังคมในช่วงโควิด-19 เท่านั้นที่ส่งเงินสมทบสม่ำเสมอในไตรมาสแรกของปี 2566 อย่างไรก็ตาม สำหรับคนอื่นๆ การจ่ายเงินเยียวยาก็เป็นประสบการณ์ครั้งแรกในการได้รับสิทธิประโยชน์ประกันสังคมซึ่งเป็นแรงจูงใจให้พวกเขาส่งเงินสมทบต่อไป

ฉันไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ประกันสังคมใดๆ และเพื่อนของฉันก็เช่นกัน ฉันเลยไม่กระตือรือร้นที่จะจ่ายเงินสมทบจนกระทั่งสำนักงานประกันสังคมให้เงินเยียวยา 5,000 บาท ตอนนั้นฉันเลยอยากจ่ายเงินสมทบและจากนั้นก็เริ่มจ่ายเงินสมทบต่อเนื่อง (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยเพศหญิง)

ความรู้และความเข้าใจของผู้ประกอบอิสระเกี่ยวกับประกันสังคมมาตรา 40

ผู้ประกันตนบางคนขาดความเข้าใจที่เพียงพอเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และสิทธิของตนในโครงการประกันสังคม ทำให้บางคนไม่ได้รับสิทธิประโยชน์และบางคนหยุดส่งเงินสมทบ ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างที่ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล 5 วัน และจ่ายค่ารักษาพยาบาล 7,000 บาท ซึ่งแจ่งเหตุที่ไม่ขอเงินชดเชยค่ารักษาพยาบาลดังนี้ “ผมไม่รู้สิทธิของผม”

ความท้าทายที่สำคัญคือ การสื่อสารที่ไม่เพียงพอหรือไม่ได้คุณภาพระหว่างสำนักงานประกันสังคม (สปส.) กับผู้ประกันตนเกี่ยวกับการส่งเงินสมทบและสิทธิประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยรายงานว่า เขาเริ่มส่งเงินสมทบเดือนละ 100 บาท หลังจากขึ้นทะเบียนและรับเงินเยียวยาโควิด-19 แต่หลังจากนั้นเขาก็หยุดส่งเงินสมทบ เพราะไม่รู้ว่าการเป็นผู้ประกันตนมีประโยชน์ต่อเขาอย่างไร โดยทั่วไป แรงงานที่ให้สัมภาษณ์แนะนำว่า สำนักงานประกันสังคม (สปส.) ควรพัฒนาระบบที่เข้าถึงได้เพื่อให้แรงงานได้รับข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับเงินสมทบของพวกเขา

การมีอยู่ของทั้งกองทุนการออมแห่งชาติและการประกันสังคมทำให้เกิดความสับสนแก่สมาชิกบางคน ซึ่งบางครั้งทำให้รู้สึกเสียสิทธิไป ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างรายหนึ่งอธิบายว่า เขาเคยเป็นสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) และต่อมาถูกบอกให้สมัครเข้าประกันสังคม ซึ่งเขาคิดว่าทำให้เขาเสียสิทธิในกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลแบบเจาะกลุ่มโดยสำนักงานประกันสังคม (สปส.) การแบ่งปันข้อมูลภายในองค์กร แรงงานและความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นกุญแจสำคัญในการทำให้แรงงานนอกระบบรับทราบเกี่ยวกับประกันสังคมมาตรา 40 ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประกันสังคมจากการเข้าร่วมการฝึกอบรมที่จัดโดยโฮมเน็ตประเทศไทย (HomeNet Thailand) ผู้ประกอบอาชีพอิสระบางคนรู้จักประกันสังคมจากการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจในระบบในอดีต การได้รับคำแนะนำจากเพื่อนให้เข้าประกันสังคมเป็นเรื่องที่ปกติ

การขึ้นทะเบียนประกันสังคมเพื่อรับเงินเยียวยาโควิด-19 ก็มีส่วยช่วยให้คนบางส่วนรู้จักกับระบบประกันสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สำนักงานประกันสังคม (สปส.) และอาสาสมัครชุมชน ซึ่งดำเนินการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้บริเวณด้านนอกตลาดจากการดำเนินการนี้ แรงงานรู้สึกขอบคุณที่เจ้าหน้าที่สำนักงานประกันสังคม (สปส.) อธิบายให้พวกเขาทราบชัดเจนค่าใช้จ่ายและสิทธิประโยชน์ของการเข้าประกันสังคม

ฉันขึ้นทะเบียนเป็นครั้งแรกตอนเจ้าหน้าที่ประกันสังคมมาออกบูธที่ตลาด พวกเขาเชิญเราและบอกเราว่าต้องส่งเงินสมทบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ช่วงนั้นเราไม่มีประกันจึงตัดสินใจสมัครเข้าร่วม (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยพิเศษหญิง)

เหตุผลที่ไม่ขึ้นทะเบียนและส่งเงินสมทบประกันสังคมมาตรา 40

เหตุผลของการไม่ขึ้นทะเบียนประกันสังคมที่ถูกกล่าวถึงบ่อยที่สุดคือ การไม่สามารถจ่ายเงินสมทบ ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งเล่าว่า เนื่องจากมีรายได้น้อยจึงไม่สามารถจ่ายเงินสมทบรายเดือนได้ ผู้ทำการผลิตที่บ้านเพศชายรายหนึ่งรายงานว่า กว่าครึ่งของแรงงานในกลุ่มเขาไม่มีรายได้อะไรที่จะเข้าประกันสังคม ในบางกรณีแรงงานไม่สนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ประกันสังคม เนื่องจากพวกเขา “ไม่ต้องการมีค่าใช้จ่ายรายเดือนเพิ่ม” (ผู้ทำการผลิตที่บ้าน) อย่างไรก็ตาม บางคนเข้าใจและเห็นคุณค่าในสิทธิประโยชน์ประกันสังคมและเสียใจที่ไม่มีเงินพอที่จะขึ้นทะเบียนได้เนื่องจาก “รายได้น้อยและต้องใช้จ่ายในแต่ละวัน” (ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง)

การตระหนักรู้และการเห็นคุณค่าในสิทธิประโยชน์ทั้งหมดที่จำกัดก็เป็นอุปสรรคต่อการขึ้นทะเบียนเช่นกัน ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยรายหนึ่งกล่าวไว้ชัดเจนว่า “เหตุผลหลักที่ไม่สมัครเข้าประกันสังคมมาตรา 40 ก็เพราะไม่รู้สิทธิประโยชน์ ฉันไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับประกันสังคมมาตรา 40 มาก่อน ไม่มีใครเคยบอกฉันเรื่องนี้”

ประสบการณ์ในการขึ้นทะเบียนและการส่งเงินสมทบประกันสังคมมาตรา 40

ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความพอใจในช่องทางการขึ้นทะเบียนที่หลากหลายและสะดวกสบาย มีช่องทางต่างๆ ได้แก่ การขึ้นทะเบียนออนไลน์ เคาน์เตอร์เซอร์วิสตามร้านสะดวกซื้อหรือห้างสรรพสินค้า การไปที่สำนักงานประกันสังคมและธนาคารของรัฐ นอกจากนี้ พวกเขา รายงานว่า มีช่องทางในการส่งเงินสมทบที่สะดวกหลายช่องทาง เช่น ผ่านหน่วยบริการของสำนักงานประกันสังคม (สปส.) เคาน์เตอร์เซอร์วิสในร้านค้า เคาน์เตอร์ธนาคาร การหักบัญชีธนาคาร และแอปพลิเคชันบนมือถือ แรงงานบางคนได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำขององค์กรแรงงานของตนในการขึ้นทะเบียน

ผู้ให้สัมภาษณ์เน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของเจ้าหน้าที่สำนักงานประกันสังคม (สปส.) ในการอธิบายและอำนวยความสะดวกในกระบวนการขึ้นทะเบียน ผู้ที่สมัครเข้าประกันสังคมเมื่อได้รับข้อมูลเกี่ยวกับประกันสังคมมาตรา 40 เป็นครั้งแรกอธิบายว่า การที่เจ้าหน้าที่ประกันสังคมมาที่ชุมชนของตนเพื่อส่งเสริมโครงการและช่วยเหลือผู้สมัครเป็นประโยชน์มาก แม้การขึ้นทะเบียนที่ร้านสะดวกซื้อถือว่าทำได้ง่าย แต่แรงงานสังเกตว่า ร้านไม่ได้ให้ความช่วยเหลือเหมือนกับเจ้าหน้าที่ประกันสังคม ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนกังวลว่า การสมัครประกันสังคมผ่านร้านสะดวกซื้อจะทำได้สำเร็จเหมือนการสมัครผ่านสำนักงานประกันสังคม (สปส.) หรือไม่

ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนตั้งข้อสังเกตว่า พวกเขาไม่มีข้อมูลเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับประวัติการส่งเงินสมทบของพวกเขา การจัดการแก้ไขกรณีการขาดส่งเงินสมทบ และการส่งเงินสมทบไม่สม่ำเสมอส่งผลต่อสิทธิของพวกเขาอย่างไร เรื่องนี้เป็นปัญหาเนื่องจากเงื่อนไขการรับสิทธิประโยชน์มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการส่งเงินสมทบในอดีตนับตั้งแต่ 4 ถึง 60 เดือนที่ผ่านมา ในการสนทนากลุ่มมีการเน้นย้ำว่า การลืมนำเงินสมทบเป็นประจำและการไม่ทราบประวัติการส่งเงินสมทบถือเป็นความท้าทายสำคัญ เช่น ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างรายหนึ่งเล่าว่า เพื่อนของเธอไม่ได้รับความช่วยเหลือที่คิดว่ามีสิทธิได้รับเพราะขาดส่งเงินสมทบไป 1 เดือน

ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างรายหนึ่งเล่าว่า เพื่อนของเธอไม่ได้รับความช่วยเหลือที่คิดว่ามีสิทธิได้รับเพราะขาดส่งเงินสมทบไป 1 เดือน

การเป็นสมาชิกขององค์กรที่นำโดยแรงงานมีส่วนช่วยในการส่งเงินสมทบต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผู้ทำการผลิตที่บ้านรายหนึ่งอธิบายว่า เธอรวบรวมเงินสมทบจากสมาชิกในกลุ่มเพื่อจ่ายประกันสังคม ในบางครั้ง เธอจะจ่ายเงินสมทบให้กับสมาชิกในกลุ่มที่ไม่สามารถส่งเงินสมทบได้ชั่วคราว กลุ่มต่างๆ ยังช่วยแนะนำสมาชิกเกี่ยวกับกระบวนการสมัครอีกด้วย

ในระยะแรก การสมัครทำได้ยากโดยเฉพาะสำหรับคนที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มไหนเลย เนื่องจากมีเอกสารและการกรอกแบบฟอร์มการสมัครและยังต้องเดินทางไปสำนักงานประกันสังคม (สปส.) อีกด้วย (ผู้ทำการผลิตที่บ้านเทศหญิง)

ประสบการณ์ในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่พอใจความยากลำบากในการขอรับสิทธิประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องเวลาและเอกสารที่จำเป็นต้องใช้ในการรับสิทธิประโยชน์ ความท้าทายประการหนึ่งคือการต้องไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลและขอใบรับรองแพทย์เพื่อให้แรงงานที่ได้รับบาดเจ็บได้รับค่าชดเชย ซึ่งอาจใช้เวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากไม่สามารถใช้การประเมินอาการของแพทย์จากคลินิก

ปัญหาคือ ต้องใช้เวลาในการขอรับสิทธิประโยชน์ บางครั้งเราต้องใช้เงินเร่งด่วน โดยเฉพาะหลังผ่าตัด แต่เราต้องใช้เวลาไปกับการขอใบรับรองแพทย์ ยื่นเอกสาร รออนุมัติ และรอรับเงินโอน ใช้เวลาประมาณ 45 วันซึ่งนานเกินไป (ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยเทศหญิง)

มุมมองเกี่ยวกับผลกระทบการเป็นผู้ประกันตน

เงินทดแทนการขาดรายได้เนื่องจากการเจ็บป่วยหรือการบาดเจ็บเป็นสิทธิประโยชน์ที่มีการใช้สิทธิมากที่สุด และผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ชัดถึงความสำคัญของสิทธิประโยชน์นี้ต่อผู้ประกอบการอาชีพอิสระ

เงินทดแทนการขาดรายได้เนื่องจากการเจ็บป่วยหรือการบาดเจ็บเป็นสิทธิประโยชน์ที่มีการใช้สิทธิมากที่สุด และผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ชัดถึงความสำคัญของสิทธิประโยชน์นี้ต่อผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักดีถึงความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตของตน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีความรับผิดชอบในการดูแลเน้นย้ำว่า การเป็นผู้ประกันตนช่วยให้พวกเขาสามารถหารายได้อย่างน้อยบางส่วนไว้ในกรณีที่ไม่สามารถทำงานชั่วคราวหรือถาวร ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างเพศหญิงรายหนึ่งกล่าวขำขันว่า “ฉันเป็นคนเดียวที่หาเงินในครอบครัว ถ้าฉันป่วย ลูกๆ ก็จะต้องดิ้นรน ในกรณีนี้ เงินทดแทนการขาดรายได้จึงมีความจำเป็นมาก”

ในกรณีที่บาดเจ็บหรือเจ็บป่วย การเป็นผู้ประกันตนจะเป็นสิ่งที่ประคองชีวิตได้ ให้อยู่รอดได้ ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยรายหนึ่งเล่าว่า เธอต้องนอนโรงพยาบาล 6 วัน ได้เงินวันละ 300 บาท เป็นเงินทดแทนการขาดรายได้ 1,800 บาท ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยอีกคนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสมาชิกในกลุ่มของเธอที่ต้องไปโรงพยาบาลหลายครั้งในช่วงหลายเดือน ในฐานะผู้ประกันตนที่ส่งเงินสมทบเป็นประจำ เธอได้รับเงินชดเชยจากการรักษาตัวในโรงพยาบาลวันละ 300 บาท รวมถึงวันที่เธอไม่สามารถทำงานและพักผ่อนอยู่ที่บ้าน แรงงานเล่าว่า เงินค่าทำศพในประกันสังคมมาตรา 40 ช่วยสมาชิกในครอบครัวของเพื่อนที่เสียชีวิตไปให้มีเงินจ่ายค่าพิธีศพ

พวกเราที่เป็นเพื่อนแม่ค้าของเธอได้จัดพิธีศพให้เธอ เพราะเธอเป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 น้องสาวของเธอจึงได้รับเงินค่าทำศพ ประสบการณ์นี้ช่วยให้ฉันตระหนักถึงประโยชน์ของการเป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 เธอได้รับสิทธิประโยชน์ในขณะที่ป่วยและหลังจากที่เธอเสียชีวิต ญาติๆ ของเธอก็มีเงินเพียงพอที่จะจัดงานศพ ฉันจะจ่ายเงินสมทบต่อไปเพื่อจะได้ไม่เสียสิทธิประโยชน์นี้ไป (ผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยเพศหญิง)

มุมมองต่อความเพียงพอของสิทธิ

ประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40

นอกจากความท้าทายเรื่องความสามารถในการจ่ายเงินสมทบแล้ว เหตุผลสำคัญที่ทำให้แรงงานไม่ส่งเงินสมทบเข้า กองทุนประกันสังคมคือ การมองว่าสิทธิประโยชน์ไม่เพียงพอ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนคิดว่า เงินทดแทนการขาดรายได้จากการบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วย ค่าชดเชยสำหรับการเดินทางไปโรงพยาบาล และเงินบำเหน็จชราภาพน้อยเกินไป แรงงานระบุว่า เงินชดเชยที่ได้ก็น้อยเกินกว่าที่จะครอบคลุมความต้องการด้านอาหารของพวกเขาด้วยซ้ำ การ มองว่าสิทธิประโยชน์ไม่เพียงพอส่งผลต่อความเต็มใจของ แรงงานในการส่งเงินสมทบเป็นประจำ ดังที่ผู้ค้าหยาบเร่ง แผงลอยเพศหญิงรายหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“สิทธิประโยชน์น้อยไม่ สามารถดึงดูดคนให้เป็นผู้ประกันตนต่อได้” อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่นแย้งว่า สิทธิประโยชน์ที่กองทุนประกัน สังคมให้ดีกว่าการไม่มีอะไรเลย

หากปรับปรุงระบบการรักษาพยาบาล เร่งกระบวนการต่างๆ ให้เร็วขึ้น หรือให้สิทธิประโยชน์คล้ายประกันสังคม มาตรา 33 และผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างสามารถส่งไหว การเข้าประกันสังคมมาตรา 40 ก็น่าสนใจ (ผู้ขับขีรถ จักรยานยนต์รับจ้างเพศชาย)

แม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่มีลูกเล็ก แต่พวกเขาได้แบ่ง ปันประสบการณ์ของเพื่อนร่วมงานและเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีสิทธิประโยชน์ครอบคลุมบุตรและกรณีส่งเคราะห์บุตรแก่สมาชิกกองทุนประกันสังคมทุกคน¹⁰ ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความไม่พอใจที่ประกันสังคมสำหรับลูกจ้างในเศรษฐกิจในระบบครอบคลุมกรณีลาคลอด ในขณะที่ไม่ครอบคลุมสำหรับผู้ประกอบอาชีพอิสระ หากไม่มีการให้ ลาคคลอดบุตร แม้แต่ผู้ที่เป็นผู้ประกันตนมาตรา 40 ก็ต้อง กลับมาทำงานทันทีหลังคลอดบุตรและพลาดโอกาสไปทำงาน ด้วย ซึ่งมักทำให้ลูกต้องสัมผัสกับสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีต่อ สุขภาพ

ผู้ประกันตนมาตรา 33 และมาตรา 39 ได้รับการคุ้มครองกรณีคลอดบุตร ผู้ประกันตนสามารถลาได้หลังคลอดบุตร แต่สำหรับผู้ค้าหยาบเร่งแผงลอยอย่างเรา ไม่มีการลาแบบนี้ ก็เหมือนแม่ค้าหยาบเร่งแผงลอยที่ขาย ไอศกรีมริมถนนรายหนึ่ง

¹⁰ ขณะนี้มีเพียงผู้ประกันตนมาตรา 40(2) และมาตรา 40(3) เท่านั้นที่มีสิทธิได้รับเงินส่งเคราะห์บุตร

แม้ว่าลูกของเธอเพิ่งคลอดได้ 15 วัน เธอยังคงต้องขับรถเข็นไอศกรีมต่อไป ต้องพาลูกไปด้วย และดูแลลูกในขณะที่ขายไอศกรีมแม้อากาศจะร้อนมาก เพราะเธอไม่มีทางเลือก (ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยเพศหญิง)

เพื่อนของฉันที่เป็นแม่ค้าหาบเร่แผงลอย แม่ตอนท้องเธอก็ยังต้องมาขายของ แม่ค้าหาบเร่แผงลอยอีกคนที่ขายผลไม้บอกฉันว่า เธอจะคลอดลูกอาทิตย์หน้า ฉันถามเธอว่าทำไมยังขายของอยู่ เธอบอกว่าถ้าไม่มาทำงาน พวกเขาเอาอะไรกิน (ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยเพศชาย)

ข้อเสนอแนะของแรงงานเพื่อปรับปรุงการประกันสังคมมาตรา 40

แรงงานได้ให้คำแนะนำดังต่อไปนี้เพื่อพัฒนาการทำงานและความเพียงพอของการประกันสังคมมาตรา 40

1. พัฒนาระบบเพื่อแบ่งปันข้อมูลที่เข้าใจง่ายกับผู้ประกันตนเป็นประจำเกี่ยวกับประวัติการส่งเงินสมทบและการรับรองสิทธิ ระบบดังกล่าวควรมีการแจ้งเตือนทางข้อความเกี่ยวกับการส่งเงินสมทบ ตลอดจนมีวิธีที่ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบประวัติการส่งเงินสมทบและสิทธิ ควรพัฒนาระบบของนาฬิกาที่เข้าถึงได้ในลักษณะเดียวกันสำหรับผู้ที่ไม่สามารถใช้โทรศัพท์มือถือ
หากสำนักงานประกันสังคม (สปส.) แจ้งสถานะการส่งเงินสมทบของผู้ประกันตนแต่ละคนทางข้อความ SMS หรือช่องทางสื่อสารอื่นๆ ได้ก็จะช่วยให้ผู้ประกันตนทราบได้ว่ามีการส่งเงินสมทบอย่างต่อเนื่องมากี่เดือนแล้ว สปส. ควรแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและสิทธิประโยชน์ที่เราเข้าถึงได้ (ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยเพศหญิง)
2. เพิ่มความรวดเร็วและลดความซับซ้อนในการขอรับและรับสิทธิประโยชน์ ผู้ประกอบอาชีพอิสระให้ความเห็นว่าสำนักงานประกันสังคม (สปส.)

ควรทบทวนกระบวนการขอรับสิทธิและการจ่ายสิทธิประโยชน์ซึ่งปัจจุบันแรงงานมองว่ายากและยืดเยื้อเกินไป เนื่องจากมีการใช้สิทธิรับเงินชดเชยกรณีเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บบ่อยที่สุดจึงควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกระบวนการที่เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวเป็นอันดับแรก

3. ปรับปรุงเรื่องความเพียงพอของสิทธิประโยชน์ประกันสังคมมาตรา 40 และขยายสิทธิประโยชน์กรณีคลอดบุตรและกรณีสงเคราะห์บุตรให้กับผู้ประกันตนทุกคน การขยายสิทธิประโยชน์กรณีคลอดบุตรและกรณีสงเคราะห์บุตรให้ครอบคลุมผู้ที่ส่งเงินสมทบขั้นต่ำสุด (มาตรา 40(1)) ซึ่งปัจจุบันให้เฉพาะผู้ที่ส่งเงินสมทบมากกว่าตามมาตรา 40(2) และ 40(3) จะเป็นการลงทุนที่สำคัญในศักดิ์ศรี ความเป็นอยู่ที่ดี สุขภาพ และทุนมนุษย์ของผู้ประกอบอิสระที่ยากจนและลูกหลานของพวกเขา นอกจากนี้สำนักงานประกันสังคม (สปส.) และรัฐบาลควรทบทวนจำนวนเงินสิทธิประโยชน์ประกันสังคมเพื่อให้เกิดความเพียงพอมากขึ้น หากไม่มีการดำเนินการใดๆ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นทำให้มูลค่าที่แท้จริงของสิทธิประโยชน์ลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีความเสี่ยงที่จะลดความน่าดึงดูดและประสิทธิผลของระบบประกันสังคม เงินสิทธิประโยชน์ควรปรับตามดัชนีเงินเพื่อปกป้องมูลค่าสิทธิประโยชน์ที่แท้จริง สุดท้ายนี้สำนักงานประกันสังคม (สปส.) และรัฐบาลจำเป็นต้องจัดการกับความท้าทายคือ ปัจจุบันประกันสังคมมาตรา 40 ไม่สามารถรับประกันความมั่นคงด้านรายได้ให้แก่แรงงานในช่วงสูงวัยได้ เนื่องจากมีการส่งเงินสมทบน้อยและสิทธิประโยชน์ถูกออกแบบเป็นเงินบำนาญ ทางเลือกในการเพิ่มความมั่นคงด้านรายได้ของผู้ประกอบอิสระในช่วงสูงวัยอาจรวมถึงการที่รัฐบาลเพิ่มเงินอุดหนุนสำหรับมาตรา 40 การปรับปรุงเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ไม่ต้องส่งเงินสมทบอาจถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของเงินอุดหนุน แม้ว่าการดำเนินการนี้จะไม่จูงใจให้แรงงานสมทบเพิ่มก็ตาม อีกทางหนึ่ง รัฐบาลอาจพิจารณาผนวกรวมมาตรา 40 เข้ากับมาตรา 33 และมาตรา 39

เพื่อให้เงินบำนาญชราภาพที่แน่นอนสำหรับผู้ประกันตนทุกคน และให้มีการกระจายสิทธิประโยชน์ระหว่างผู้มีรายได้สูงและต่ำในระดับหนึ่ง การผนวกรวมดังกล่าวจะช่วยให้การย้ายเงินสมทบที่ส่งระหว่างการจ้างงานนอกระบบและในระบบทำได้สะดวกขึ้น ซึ่งอาจเป็นการลดอุปสรรคต่อการเปลี่ยนผ่านจากการจ้างงานนอกระบบไปเป็นการจ้างงานในระบบ¹¹

ควรพิจารณาเงินทดแทนตามค่าจ้างรายวันขั้นต่ำ ปัจจุบันกินมือเดียวก็ 50-60 บาทแล้ว

(ผู้ค้าหีบแร่แผงลอยเทศหญิง)

ผู้ประกันตนมาตรา 33 และมาตรา 39 ได้รับการคุ้มครองกรณีคลอดบุตร พวกเขาทำงานได้หลังคลอด แต่สำหรับผู้ค้าหีบแร่แผงลอยอย่างเราไม่มีกรลาแบบนี้ (ผู้ค้าหีบแร่แผงลอย)

4. สนับสนุนและส่งเสริมองค์กรแรงงานและอาสาสมัครในการดำเนินกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และกระบวนการของประกันสังคม และช่วยแนะนำกระบวนการขึ้นทะเบียนให้กับแรงงาน การยอมรับให้องค์กรแรงงานมีบทบาทในการดำเนินการต่างๆ

เกี่ยวกับประกันสังคมน่าจะช่วยรับมือความท้าทายหลักบางประการที่แรงงานระบุไว้โดยเฉพาะเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และกระบวนการที่มีน้อย การบูรณาการองค์กรแรงงานกับระบบประกันสังคมอาจเป็นก้าวสำคัญในการสร้างเวทีเจรจาทางสังคมเพื่อให้องค์กรแรงงานทำงานร่วมกับสำนักงานประกันสังคม (สปส.) และรัฐบาลเกี่ยวกับข้อกังวล และข้อเสนอแนะของแรงงาน

สำนักงานประกันสังคม (สปส.) อาจจัดอบรมเกี่ยวกับกองทุนประกันสังคมมาตรา 40 ให้ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างบางส่วนเพื่อให้พวกเขาเป็นอาสาสมัครที่สามารถส่งต่อความรู้เรื่องนี้แก่ผู้อื่นได้ อาสาสมัครเหล่านี้ยังสามารถส่งคำถามและข้อเสนอแนะของเราไปให้กับสำนักงานประกันสังคม (สปส.) ได้อีกด้วย (ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างเทศชาย)

บรรณานุกรม

ILO, UNICEF, IOM, and UN Women. 2022a. Thailand Social Protection Diagnostic Review.

ILO, UNICEF, IOM, and UN Women. 2022b. Thailand Social Protection Diagnostic Review: Review of the Pension System in Thailand.

Valdivia, Marcela, Ana Carolina Ogando and Poonsap Tulaphan. Forthcoming, Shouldering the Burden: Impacts of the Cost-of-Living Crisis on Workers in Informal Employment in Bangkok, Thailand. WIEGO Policy Brief No. 30.

Poonsab, Wissanee, Joann Vanek and Franoise Carr. 2019. Informal Workers in Urban Thailand: A Statistical Snapshot. WIEGO Statistical Brief No. 20.

Social Security Office (SSO). 2022. Social Security Fund Statistics.

¹¹ สำหรับการอภิปรายโดยละเอียดเกี่ยวกับความเพียงพอของเงินบำนาญชราภาพของกองทุนประกันสังคม รวมถึงทางเลือกต่างๆ ในการปฏิรูป โปรดดู: ILO, UNICEF, IOM และ UN Women 2022b. Thailand Social Protection Diagnostic Review: Review of the Pension System in Thailand.

เกี่ยวกับผู้เขียน

วิชา โกมินทร์ นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ : wichayakomin@gmail.com.

บวร ทรัพย์สิงห์ นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ pongib78@gmail.com.

กนกพร ดีบุรี นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ติดต่อได้ที่ : kd51wildcat@gmail.com

บุญสม นำสมบูรณ์ เลขานุการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ (มรอ.) ติดต่อได้ที่ bnamsomboon@hotmail.com.

Florian Juergens-Grant ที่ปรึกษาด้านการคุ้มครองทางสังคมระดับโลกโครงการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection Programme) ของเครือข่ายผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing - WIEGO) ติดต่อได้ที่: florian.juergens-grant@wiego.org.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานสรุปนี้เนื่องจากงานวิจัยเชิงคุณภาพต้นฉบับที่จัดทำโดยวิชา โกมินทร์, บุญสม นำสมบูรณ์, บวร ทรัพย์สิงห์ และ กนกพร ดีบุรี จากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีการสรุปงานวิจัยทุติยภูมิเพิ่มเติมโดย Shea McClanahan, Holly Seglah, Daisy Sibun และ Anasuya Sengupta จาก Development Pathways สำหรับรายงานฉบับต่อไปเกี่ยวกับประสบการณ์จากนานาประเทศว่าด้วยการขยายความคุ้มครองประกันสังคมให้กับผู้ประกอบการอาชีพอิสระ รายงานสรุปนี้ได้รับประโยชน์จากความเห็นของ Laura Alferts (WIEGO) และพุลทรัพย์ ตุลาพันธ์ (HomeNet Thailand) งานวิจัยในรายงานสรุปนี้ได้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสวีเดน (the Swedish International Development Cooperation Agency: SIDA)

เกี่ยวกับวิกิ

เครือข่ายผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ (Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing - WIEGO) เป็นเครือข่ายระดับสากลที่มุ่งเน้นการสร้างอำนาจให้แก่แรงงานยากจน โดยเฉพาะผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ ให้มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง วิกิเชื่อว่าแรงงานทุกคนควรมีโอกาสที่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ สิทธิการได้ รับความคุ้มครอง และการแสดงความคิดเห็น และวิกิยังส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการพัฒนาข้อมูลสถิติและการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบการสร้างเครือข่าย และพัฒนาขีดความสามารถในกลุ่มองค์กรแรงงานนอกระบบ รวมทั้งการสร้างร่วมมือกับเครือข่ายและองค์กรต่างๆ ในการผลักดันนโยบายในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมสามารถเยี่ยมชมเว็บไซต์ได้ที่ www.wiego.org